

Nr 216

Av herrar **Håstad** och **von Friesen**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1957—1960.*

I proposition nr 11 föreslås en förlängning till 1960 av giltighetstiden för den s. k. modifierade uddatalsmetoden, som infördes genom beslut av 1952 års riksdag och tillämpades vid samma års andrakammarval.

Vi vilja erinra om att detta riksdagsbeslut tillkom på förslag av regeringen utan någon kontakt med partierna utanför densamma. Beslutet innebar att regeringen frångick den kompromiss, som ingåtts mellan representanter för de fyra demokratiska partierna i 1950 års folkomröstnings- och valsättsutredning. Inte heller denna gång har regeringen ansett sig böra ta kontakt med oppositionspartierna, innan den framlagt sin proposition om förlängning av den provisoriska valmetodens tillämplighetstid. Då vi anse att frågan om valsättet är en för den svenska demokratiens funktion så fundamental fråga att strävan efter samförstånd mellan partierna måste framstå som synnerligen naturlig, finna vi det lika beklagligt som anmärkningsvärt att regeringen varken 1952 eller nu före propositionernas framläggande velat träda i förbindelse med de demokratiska partier, som icke tillhöra regeringsunderlaget.

I motioner, i reservation till konstitutionsutskottets utlåtande och i kammardebatterna hävdade vi 1952 från vårt håll att den modifierade uddatalsmetoden, även om denna otvivelaktigt åstadkommer en viss utjämning mellan större och mindre partier, icke skapar den önskvärda fulla rättvisan mellan dessa. Ett alltför stort svängrum lämnas åt slumpverkningar. Valet av talet 1,4 såsom divisor, när det gäller att beräkna jämförelsetalet för ett partis första mandat, leder dessutom normalt till en överrepresentation för det största partiet för vilken inga hållbara skäl kunna anföras. Såvitt det framgick av utredningen rörande metodens verkningar för 1932—1948, skulle talet 1,3 uppenbarligen ge ett mera nöjaktigt resultat. Efter valet 1952 framhölls det ytterligare att metoden visat sig ha haft till följd att partierna på sina ställen inriktat sin agitation på att visa upp för väljarna det mer eller mindre meningslösa i att kasta sina röster på ett annat parti, därför att detta skulle sakna utsikter att erhålla något mandat eller att göra en mandatvinst. Detta hade varit till förfång för den sakliga debatten under valkampanjen.

Riktigheten av denna kritik kvarstår i dag orubbad. Under sådana förhållanden finna vi det rikligast att återgå till idén om tilläggsmandat. Det var detta utjämningssystem, som i första hand föresvävade 1949 års konsti-

tutionsutskott, när detta med anledning av motioner bl. a. från bondeförbundet förordade en utredning om valsättet. Det var också ett utjämnings-system byggt på principen om tilläggsmandat, som för folkpartiets och högers representanter enligt dessas särskilda yttrande i folkomröstnings- och valsättsutredningens betänkande framstod som den ändamålsenligaste och rationellaste lösningen och som folkpartiet och högern motionerade om vid 1952 års riksdag. Att nu ytterligare utveckla skälen härför synes oss överflödigt, varför vi här nöja oss med att hänvisa till det nämnda särskilda yttrandet liksom till de motioner, som vid 1952 års riksdag väcktes av herrar Bergvall och Håstad.

Vi hemställa därför att riksdagen, med avslag på Kungl. Maj:ts proposition, måtte besluta att för andrakammarvalen lagfästa ett utjämnings-system med tilläggsmandat. För att ingen valkrets härvid skall behöva riskera att få sin representation i andra kammaren minskad föreslå vi att antalet tilläggsmandat göres lika med antalet valkretsar och att varje krets tilldelas ett tilläggsmandat, varvid ordningen mellan tilläggsmandaten fastställles alltefter storleken av partiernas överskottstal i enlighet med den metod, som närmare framgår av folkomröstnings- och valsättsutredningens ovan nämnda betänkande s. 61 ff. Lämpligen torde Gotland med hänsyn till särskilda omständigheter böra undantas, i vilket fall tilläggsmandatens antal bleve 27 och antalet primärmandat 203 (ev. 204 eller 205 till följd av det nya stadgandet om en minimirepresentation om 5 mandat för varje län). Ett på sådant sätt anordnat utjämningsförfarande kräver icke någon grundlagsändring. Såsom ett villkor för att få delta i utdelningen av tilläggsmandat bör uppställas att partiet i fråga erhållit mandat vid besättandet av primärmandaten. Om det i framtiden mot förmodan skulle visa sig att detta utjämnings-system leder till uppkomsten av småpartier kunna skärpta spärrar uppställas efter danskt mönster, om så skulle anses påkallat av intresse för regeringssättet och parlamentarismen. Införandet av ett utjämnings-system, som alltid motiverats med önskan att komma ifrån kartellsystemet, gör ett återinförande av rätten till kartellbeteckning obehövligt. Däremot torde förbudet av år 1952 mot underpartibeteckningar inte längre fylla någon uppgift, varför vi föreslå att partierna åter få rätt att under partibeteckningen använda sig av dylik underpartibeteckning.

Med hemställan att konstitutionsutskottet måtte enligt ovan angivna linjer utarbeta erforderlig lagtext yrka vi,

dels att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 11 med förslag till förlängning av den modifierade uddatsmetodens tillämplighetstid;

dels att riksdagen för sin del måtte antaga lagändringar avseende ett utjämnings-system vid andrakammarval grundat på principen om tilläggsmandat och utformat i enlighet med vad som ovan närmare föreslagits.

Stockholm den 26 januari 1956

Elis Håstad

Bertil von Friesen